

ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ НЕВДАЧ ПРИ СПІЛКУВАННІ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ

Світлана Медведєва

викладач кафедри іноземних мов

Вінницький національний технічний університет

ORCID ID: 0000-0001-6745-6449

Світлана Никипорець

викладач кафедри іноземних мов

Вінницький національний технічний університет

ORCID ID: 0000-0002-3546-1734

Наталія Гадайчук

викладач кафедри іноземних мов

Вінницький національний технічний університет

ORCID ID: 0000-0001-8193-2376

Україна

Анотація. В процесі спілкування іноземною мовою можуть виникати певні перепони, відомі як комунікативні невдачі. Метою дослідження є виокремити найбільш типові комунікативні помилки фонетичного, лексичного та граматичного характеру та запропонувати шляхи їх подолання на практичних заняттях з англійської мови.

Ключові слова: *комунікативна невдача, комунікативна помилка, іншомовне спілкування, комунікативна компетенція, мовні одиниці*

Спілкування – це складний, багатоплановий механізм взаємодії суб'єктів комунікативного процесу, що виникає на основі особистісних потреб і спільної діяльності та включає в себе обмін інформацією, сприймання та розуміння слів співрозмовника та супроводжується активним чергуванням ролей учасників-комунікантів. Як зазначив О. М. Мороховський, у більшості випадків основною метою мовленнєвої діяльності є передача необхідної інформації у процесі міжособистісного спілкування [1]. Мета мовця (адресанта) – це передача

інформації, а слухача (адресата) – її сприйняття та адекватне розуміння. Іншомовне спілкування розглядається як обмін значимою інформацією за допомогою іноземної мови і передбачає достатній рівень володіння мовленнєвими засобами, а також досвід володіння мовою на варіативно-адаптивному рівні залежно від конкретної мовленнєвої ситуації. Більш того, при здійсненні спілкування іноземною мовою, на виконавців мовленнєвого акту покладається підвищена відповідальність: адресант повинен зуміти правильно донести інформацію іноземною мовою, а адресат повинен її сприйняти та вірно зрозуміти. При цьому потрібно чітко усвідомлювати, що невдале продукування висловлювання або неадекватне сприйняття та хибне розуміння інформації приводять до комунікативних невдач.

Згідно з О. А. Земською, комунікативна невдача (КН) – це збій у спілкуванні через повне або часткове нерозуміння комунікативними партнерами мовленнєвого повідомлення. [2] Поняття комунікативної невдачі досліджувалось як зарубіжними, так і вітчизняними вченими. Зокрема, над проблемою порушення акту комунікації працювали такі вчені, як П. Коен, Б. Грош, М. Рінгл, Б. Брюс (аналіз комунікативних невдач у сфері наукового інтелекту), Б. А. Гудман (огляд комунікативних невдач, пов'язаних з ідентифікацією референта), Б. Ю. Городецький (згрупування комунікативних невдач за їх джерелами та наслідками), О. А. Земська запропонувала класифікацію комунікативних невдач на матеріалі російської мови. [2] Першим у зарубіжному мовознавстві типологію комунікативних невдач у рамках філософської теорії мовних актів здійснив Дж. Остін. [3] У лінгвістиці комунікативні невдачі класифікують як «такі невдачі, коли не досягається не тільки практична, але й комунікативна мета», як «збій у спілкуванні, при якому мовні утворення не виконують свого призначення» [4].

Знання й компетенція – одні з основних чинників, які сприяють успішному чи неуспішному процесу спілкування. Н. П. Шумарова стверджує, що мовець повинен узгоджувати свою комунікативну компетенцію з аналогічними даними слухача. З одного боку, поняття знання й компетенція взаємопов'язані, але вони

не є тотожними. В. В. Богданов визначає знання, як сукупність інформації та даних, за допомогою яких можливо виконувати ті чи інші мовленнєві операції. Тоді як компетенція має на увазі здатність оперувати цими знаннями.

Співрозмовники можуть по-різному оперувати мовними одиницями. Це визначається передусім рівнем сформованості мовного та мовленнєвого компонентів комунікативної компетенції. Ступінь розуміння адресатом інформації, що передається адресантом, залежить: 1) від того, наскільки детально й адекватно він описав ситуацію; 2) від самого слухача, наскільки детально й адекватно йому вдалося з окремих елементів повідомлення створити у своїй свідомості цілісну картину. Співрозмовники можуть не однаковою мірою володіти комунікативною компетенцією, її мовним, мовленнєвим, прагматичним компонентами, а також різними видами знань. Будь-яке з порушень правил мовної системи ускладнює процес комунікації. У таких випадках адресат просить адресанта надати додаткову інформацію або намагається самостійно відтворити структуру висловлювання, хоча його значення може так і залишитись незрозумілим.

Причини комунікативних невдач завжди комплексні. У таких ситуаціях часто переплітаються норми невербального і вербального спілкування. Проте, можна виділити мовний, мовленнєвий, лінгвокогнітивний та соціокультурний характер комунікативних невдач при іншомовному спілкуванні. Невдачі у комунікації можуть бути взаємними і залежати від помилок, здійснених обома комунікантами. До найбільш типових комунікативних помилок можна віднести помилки фонетичного, лексичного та граматичного характеру.

Безумовно, у сприйнятті іншомовного повідомлення фонетична складова відіграє дуже важливу роль. Некоректна або нечітка вимова слова, вимова слів без приступу та придишу, невірний наголос в лексичній одиниці може призвести до порушення розуміння висловлювання співрозмовником і внести значний дисонанс у зміст повідомлення та стати причиною виникнення непорозуміння. Наприклад, при спілкуванні англійською мовою варто пам'ятати, що деякі звуки майже повністю збігаються із звуками рідної мови, деякі

частково збігаються, але мають суттєві відмінності у вимові, а деяких не існує зовсім (e.g. [ð], [θ], [ŋ], [w]). Необхідно пам'ятати також про диференціацію за довготою і місцем творення голосного звуку (e.g. sit – seat, mill – meal, live – leave), а також про те, що на відміну від української мови, дзвінки приголосні наприкінці слова не оглушуються, тож нехтування цією особливістю може призвести до хибного розуміння слова (e.g. bad – bat).

Для коригування вимови на заняттях з англійської мови варто ознайомлювати студентів з особливостями артикуляції і сприйняття звуків англійської мови; проводити порівняння фонетичної будови рідної мови, як опори навчання, з фонетичною будовою мови, яка вивчається; робити акцент на значенні ролі і функції звуків мови як засобів, що відіграють невід'ємну роль у розумінні іншомовних слів та оформлювачів вираження думки. Корисними також стануть вправи на тренування слухового та мовленнєвого аналізаторів студентів. Усвідомлена імітація досягаються сполученням теорії, аналізу та тренування, виконанні напівтворчих та творчих вправ, а неусвідомлена імітація – це засвоєння звукового ладу та ритмомелодики шляхом механічного повторення за фонограмою зразків мовлення. Залежно від ситуації співвідношення між усвідомленою та неусвідомленою імітацією змінюється [5]. Важливу роль у формуванні коректної вимови і вмінь розпізнавати звуки на слух відіграє також аудіювання.

Проблеми у комунікації іноземною мовою можуть бути викликані лексичними компонентами. [6] Зокрема, недостатній словниковий запас як адресата так і адресанта може значно ускладнити, а в гіршому разі і унеможливити процес спілкування іноземною мовою. Крім того, значні складнощі у вивченні англійської мови виникають через неоднозначність лексичних одиниць мови. [7] Перш за все через такі явища як омонімія, омофонія, омографія, паронімія.

Омоніми – це слова, які мають однакове написання та звучання, але різні смислові значення (e.g. sound (здоровий) – sound (звук), well (добре) – well (колодязь)). За приблизними підрахунками лінгвістів, на сьогоднішній день

омоніми в англійській мові складають приблизно 16-18% усього словникового фонду. Надзвичайно поширеними в англійській мові є омофони — слова, що мають однакове звучання, але різне написання (e.g. meet (зустрічати) – meat (м'ясо). Омографи (або графічні омоніми) – слова, які мають однакове написання, але вимовляються по-різному (e.g. row [rəʊ] (ряд) – row [raʊ] (суперечка)). Одним із джерел мовних труднощів при вивченні англійської мови викликають також пароніми – слова, які мають подібність у морфологічній будові (близькі за фонетичним складом), але розрізняються за значенням (e.g. canal – channel, company – campaign). Також паронімія відноситься до феномена «фальшивих друзів перекладача». [8] Некоректне використання паронімів може призвести до грубих лексичних помилок, до каламбурів, або може стати причиною незручних чи навіть комічних ситуацій. [9]

Причиною комунікативних невдач також може стати неправильно підібрана лексика. [10] Комунікант може використати у своєму повідомленні слова, що не відповідають змісту повідомлення або вжиті у невластивому для них значенні, є маловживаними чи застарілими. Насиченість мовлення діалектизмами, термінами та жаргонізмами теж ускладнює процес комунікації. [11]

Часто перепони для адекватного сприйняття мовленнєвого повідомлення пов'язані з помилками граматичного характеру. [12] До найбільш типових можна віднести помилки пов'язані з порядком слів у реченні; особливості вживання видо-часових форм дієслова; вживання неособових форм дієслова, тощо.

Таким чином, комунікативні невдачі в спілкуванні (комунікативні бар'єри спілкування) виникають через порушення формул мовного етикету, недотримання правил культурного спілкування, недоліки виховання і нехтування самовихованням. Останнє ніколи не буває зайвим, і займатися ним ніколи не пізно. Комунікативна невдача – це явище, яке ускладнює спілкування, знижує його ефективність, а іноді і унеможлиблює його. Люди

дійсно допускають комунікативні помилки й неточності, але їх майстерність як комунікантів залежить від уміння виправляти ситуацію, що склалась, чи використовувати проблеми спілкування в своїх цілях. Феномен комунікативної невдачі являє собою складний механізм, вивчення якого є значущою сходинкою у визначенні успішної і ефективної мовної взаємодії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мороховский, О. В. (1991) Стилистика английского языка. Вилучено з: <http://padaread.com/?book=182698>
2. Земская, Е. А. (1993) Русский язык в его функциональных разновидностях. Коммуникативно-прагматический аспект. Москва: Наука. Вилучено з: <https://tinyurl.com/yxtqfab9>
3. Остин, Дж. (1986) Слово как действие. Москва: Прогресс. Вилучено з: https://classes.ru/grammar/159.new-in-linguistics-17/source/worddocuments/_1.htm
4. Городецкий, Б. Ю. Кобозева, И. М., Сабурова, И. Г. (1985). К типологии коммуникативных неудач. Вилучено з: <https://istina.msu.ru/publications/article/15318842>
5. Кузнецова О. О. (2001) Психологічні особливості словесно-понятійного мислення студентів іноземною мовою. *Нові технології навчання*, (29), 141-146.
6. І. А. Вяхк, С. О. Медведєва (2015) Актуальні проблеми філології та методики викладання іноземних мов у сучасному мультилінгвальному просторі. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, (105-107). 9 квітня, 2015, Вінниця, Україна: ВДПУ.
7. Гінтер К. П., Кантер Л., Соколова М. А. Практична фонетика англійської мови, ВЛАДОС, 2008 - 382 с.
8. Фёдорова М. А. (2019). Эффективные коммуникативные стратегии и тактики преодоления коммуникативных неудач в межъязыковом общении на примере профессионально ориентированных интернет-

сообществ. *Развитие современной системы образования: теория, методология, опыт*, 99-102. Чебоксары: ИД «Среда».

9. Дубцова О. В. (2011) Комуникативна невдача як об'єкт лінгвістичного дослідження. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія "Романо-германська філологія"*, (972), 57-62. Вилучено з: <http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/6515/2/11dovold.pdf>
10. Мартинюк А. П. (2013) Когнитивная модель коммуникативного акта как методологическая платформа анализа коммуникативных неудач. *Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація: Тези доповідей XII наукової конференції з міжнародної участю* (210-212). ХНУ імені В. Н. Каразіна, Україна.
11. Славова Л. Л. (2000) Типологія комуникативних невдач на матеріалі сучасного англійського мовлення (автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 "Германські мови" Людмила Леонардівна Славова). Державний лінгвістичний університет. Київ, Україна.
12. 10 Errors in Language Learning That Can Cause Anyone to Stumble. Вилучено з: <https://www.fluentu.com/blog/errors-in-language-learning>